

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

POSUDEK VEDOUCÍHO PRÁCE

Téma práce : Trestněprávní aspekty tzv. domácího násilí
Autor : Petra Svatoňová
Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.
Oponent : JUDr. Marie Vanduchová, CSc.
Rozsah práce: 78 stran

1. Charakteristika tématu:

Téma domácího násilí bývá diplomanty zvoleno bez většího rozmyslu jako téma zdánlivě nenáročné, k němuž lze dohledat množství pramenů v síti Internet. Takový přístup vede k předkládání povrchních kompilací, jež nevynikají hlubším porozuměním tématu. Velkou výzvu představují pro posluchače materiály produkované ve velkém množství neziskovými organizacemi a autory populárních osvětových brožur a článků. Tyto písemnosti mívají velmi pochybnou odbornou i faktografickou úroveň, avšak svým emotivním a ideologickým ražením působí na diplomanty značně sugestivně. Podstatou diplomního úkolu je však mimo jiné i nácvik kritické metody při psaní vědeckého textu, jehož autor nemůže bez dalšího opakovat žurnalistická klišé nebo ideologická hesla aktivistů.

Je proto určitým osvěžením, pokud si nadepsaný diplomní úkol vyberou i studenti lépe motivovaní, které láká téma na pomezí několika odvětví práva, psychologie i problematiky sociální práce. Ke kvalitním zpracováním tématu domácího násilí patří dle mého názoru i práce Petry Svatoňové. Její pojetí je více juristické než u jiných řešitelů, kteří často věnují až přehnaný zájem otázkám mimoprávním a mimotrestním. Petra Svatoňová oproti svým kolegům zaujala věcný tón a soustředí se na vybrané skutkové podstaty, na aktuální problémy procesní a na otázky sankcí. Trestněprávní rozměr je velmi zdařile zasazen do širšího rámce problematiky, takže je patrné, jakou roli hraje v porovnání s dalšími nástroji ochrany před domácím násilím. Přestože jde o práci studentky právnické fakulty, je patrné, že autorka dobře porozuměla otázkám psychologickým a kriminálně-politickým. Poplatnost pramenům, jež pocházejí z aktivistického milieu, je u této práce omezena na minimum; inteligentní autorka byla s to zachovat náležitou míru kritičnosti.

2. Hodnocení po formální a obsahové stránce:

- *Téma domácího násilí klade poměrně vysoké nároky na strukturu práce. Řada posluchačů nebyla s to z různorodých otázek sestavit výklad, který by se organicky rozvíjel a nepůsobil jako kaleidoskop výpisků. U multidisciplinárních témat vždy hrozí, že výsledná práce nebude dostatečně přehledná. Autorka toto úskalí překonala a postupovala logicky jednak od problémů obecných (zejména vymezení základních pojmů) k otázkám speciálním a od širšího kriminologického vymezení k úpravě v jednotlivých právních odvětvích a předpisech.*
- *Autorka se snaží vymezit fenomén domácího násilí, jehož definice v pozitivním právu absentuje. Autorka poukazuje na konotace „domova“ jako místa, kde člověk požívá bezpečí,*

klidu, kde se mu dostává podpory a pochopení od blízkých osob. Všímá si dobře skutečnosti, že prameny pojem „násilí“ vymezují často velmi široce, nejen jako „zlé nakládání, tělesné útoky“, ale také pohružky obdobným chováním či „násilí“ psychické. Zejména aktivistické milieu činí malého rozdílu mezi fyzickými útoky a jinými formami agrese. Z hledisek trestněprávních tu je třeba důsledně trvat na chápání „násilí“ jako použití fyzické síly proti tělesné integritě jiného, případně proti věci, zpravidla s cílem překonat aktuální nebo předpokládaný odpor napadeného. Jiné formy nátlaku či ubližování je třeba od fyzických útoků odlišovat. Autorka srozumitelně vymezuje hlavní znaky domácího násilí, pro něž je charakteristické opakování a dlouhodobost a typický koloběh mezi usmiřováním a eskalací. Vztah násilné osoby a oběti diplomantka vnímá jako výrazně asymetrický. Autorka zmiňuje rozličné psychologické fenomény, k nimž patří i tzv. stockholmský syndrom. Velmi zajímavě autorka pojednává o samotné etiologii domácího násilí. Drží se zde převážně kauzálního modelu D.G. Duttona, který rozlišuje několik strukturálních rovin, pokud jde o zkoumání příčin domácího násilí (makrosystémové příčiny, jež se týkají např. postavení žen ve společnosti, tzv. exosystémové příčiny, včetně nezaměstnanosti, chudoby a nízké vzdělanosti, příčiny mikrosystémové, jež vyplývají z jedinečných vztahů v konkrétní rodině a příčiny ontogenetické, dané osobnostními dispozicemi). Autorka zde poukazuje na fenomény jako transgenerační přenos násilného chování.

- Je otázkou, do jaké míry lze obhájit v osvětových příručkách opakovanou tezi o stejnoměrném rozšíření domácího násilí ve všech socioekonomických vrstvách společnosti. Tato teze odporuje obecnějším kriminologickým poznatkům [srov. zejména teorii brutalizace (R. Quinney), podle níž má sociální násilí ve středních vrstvách ráz více symbolický (psychologický), zatímco mezi chudšími vrstvami se častěji projevuje otevřeným fyzickým násilím; dále viz teorii o subkultuře násilí Marvina Wolfganga nebo teorii nerovnováhy kontroly (Charles Title), podle níž si pracující muž uplatňováním rigidní kontroly nad blízkými osobami kompenzuje nedostatek autonomie a uznání zejm. v dělnickém nebo úřednickém zaměstnání]. Jinak řečeno: domácí násilí je zřejmě častější mezi neprivilegovanými, což však neznamená, že se nevyskytuje poměrně často i v prostředí elit či středních vrstev.
- Autorka předkládá také typologii násilných osob, kam spadají i tzv. osoby dvojí tváře, které se chovají násilně pouze v soukromí vůči blízké osobě. Autorka práce zmiňuje stresory, k nimž patří finanční problémy, problémy v zaměstnání nebo obtíže zdravotní. Zaslouženou pozornost věnuje také vlivu zneužívání alkoholu a drog. Pokud jde o osoby ohrožené domácím násilím, autorka rozlišuje primární oběti a osoby, které újmu způsobenou obětí pociťují jako újmu vlastní. Sem patří především děti, které autorka označuje za tzv. neviditelné oběti domácího násilí (dle autorkou citovaných výzkumů se většina útoků děje před dětmi). Diplomantka nepřehlídí ani skutečnost, že obětí domácího násilí se stávají také muži a poukazuje i na specifika u seniorů, u nichž nezdědka dochází k ekonomickému vykořisťování násilnými osobami. Podrobně jsou rozebrány důsledky domácího násilí; autorka přibližuje odborné pojmy jako „battered person syndrome“, „child abuse and neglect“, stav naučené bezmoci, posttraumatický stresový syndrom atd. Zajímavě popisuje tzv. sebezničující zvládací strategie obětí, k nimž patří i zneužívání návykových látek a suicidium.
- Focus předložené práce spočívá ve vyličení právních prostředků, jimiž lze domácímu násilí předcházet či je postihovat. Autorka nabízí stručné ohlédnutí, pokud jde o vývoj právní úpravy u nás. Zamýšlí se zejména nad významem přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Tento zákon neobsahoval samostatná ustanovení, avšak významným způsobem novelizoval tehdy platný zákon o policii, občanský soudní řád a trestní zákon. Autorka podává podrobný a zasvěcený výklad o institutu vykázaní dle policejního zákona – správně jej charakterizuje jako tzv. faktický pokyn. Popisuje metodu SARA (Spousal Assault Risk Assessment), konkrétní postup policie při vykázaní, povinnosti vykázané osoby. V navazujícím výkladu diplomantka pojednává o

působnosti tzv. intervenčních center a zabývá se soukromoprávní ochranou proti domácímu násilí (zejména aplikací § 400 a násl. ZŘS a ust. § 751 nového občanského zákoníku); uvádí četné zajímavosti a postřehy z aplikační praxe.

- Pokud jde o domácí násilí z hlediska trestního práva hmotného, předkládaná práce obsahuje komentářově laděný výklad o jednotlivých trestných činech, jejichž znaků může domácí násilí v závažných případech nabývat. Autorka si tu je vědoma zásady subsidiarity trestní represe a principu ultima ratio. Větší pozornost věnuje autorka úmyslným usmrcením, jejichž větší diferenciaci v trestním zákoníku z roku 2009 do značné míry odráží i tzv. asymetrický konflikt pachatele a oběti a problém viktimologického zavinění. Nabízí se tu však i otázky z obecné části trestního práva – např. v německé nauce diskutovaný jev trvajících nebezpečí („Dauergefahr“), který umožňuje jednat proti domácímu tyranovi v mezích nutné obrany i tehdy, pokud jím oběť není aktuálně fyzicky ohrožována (např. případy týraných žen, které usmrtily spícího manžela-násilnického alkoholika). Z textu práce je patrná velmi dobrá znalost látky trestního práva (i nad pouhý rámeček učebních pomůcek) a erudice, pokud jde o výklad znaků jednotlivých skutkových podstat. Autorka uvádí řadu dílčích postřehů z judikatury, např. ohledně trestných činů proti svobodě či trestných činů sexuálních. Pozornost zaslouží tlak na ratifikaci tzv. Istanbulské úmluvy, jejíž znění je zřejmě problematické, pokud jde o požadavek zavinění jako nezbytného znaku trestného činu (nullum crimen sine culpa) a přináší aplikační nejistotu z hlediska presumpce nevinu.
- Velmi zajímavé jsou pasáže, v nichž se autorka zabývá trestným činem týrání svěřené osoby, resp. týrání osoby žijící ve společném obydlí. I zde nacházíme vynikající postřehy autorky, jež zkoumá detailní okolnosti – např. zda je takový trestný čin možné spáchat i mezi osobami, které spolu vyrazily jen na dovolenou. Autorka vychází z koncepce „týrání“, jímž je u poškozeného vyvoláván „v zásadě setrvalý stav negativních pocitů, vnitřní nepohody a obav“, jde tedy o tzv. trvajících trestný čin. Jiné postřehy se týkají zavinění k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby. Schopnost autorky pochopit širší kontext zákonných ustanovení je patrná z jejího výkladu o trestném činu dle § 337 TZ a také o trestném činu nebezpečného pronásledování. Autorka poukazuje na rozdíl mezi přestupkovou a trestní odpovědností, jde-li o maření vykazání dle § 337 odst. 2 TZ (trestní odpovědnost předpokládá opakovaná porušení zákazu, resp. vyšší závažnost takového jednání, takže chráněná osoba se může důvodně obávat o svůj život, zdraví nebo důstojnost). Podobně u tzv. stalkingu autorka cituje požadavek trvání alespoň 4 týdnů nebo rozsah více než 10 provedených pokusů o kontakt. Diplomantka navrhuje de lege ferenda inspiraci úpravou rakouskou, podle níž postačí, narušuje-li pachatel neúnosně život oběti (srov. u nás podmínka, aby jednání pachatele bylo způsobilé vyvolat důvodnou obavu); zmíněn je i fenomén cyberstalkingu. Dobrý smysl pro širší souvislosti prokazuje autorka i ve svém vylíčení znaků zvláštních forem trestné součinnosti (zde zejm. nepřekážení, neoznámení tr. činu). TZ. Autorka poukazuje na to, že trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí není v taxativních výčtech deliktů dle § 367-368 TZ a zamýšlí se nad důvody této absence. Všimá si rovněž zvláštních podmínek oznamovací povinnosti zdravotníků.

Procesní část práce diplomantka uvozuje rozlišením mezi obětí dle příslušného zákona a poškozeným v trestním řízení. Definiuje pojmy přímé a nepřímé oběti, zvláště zranitelné oběti atd. Poukazuje na to, že podle § 3 odst. 1 ZOTČ se za oběť považuje i ten, kdo se cítí být obětí, nevyjde-li najevo opak. Rovněž nemá na postavení oběti vliv, jestliže nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen. Autorka věnuje pozornost také postavení osob pozůstalých. Konstatuje, že pojem oběti je o něco širší než pojem poškozeného dle trestního řádu; na druhou stranu poškozeným může být i právnická osoba či právní nástupce poškozené osoby. V podrobném výkladu o postavení poškozeného autorka poměrně zdařile vymezuje vztah řízení adhezního k řízení ve věcech občanskoprávních.

Autorka si dále všímá různých slabin v postavení poškozeného; zároveň však poukazuje i na kolizi některých práv poškozeného s požadavkem materiální pravdy (náležitého zjištění skutkového stavu). Dále se autorka zabývá právem obětí trestných činů, včetně práva na odbornou pomoc či práva být informován při hrozícím nebezpečí. Zajímavě diplomantka rozebírá právo oběti na ochranu před druhotnou újmou dle § 17 až 22 zákona o obětech). Polemizovat lze se závěrem autorky o charakteru jednorázového finančního příspěvku obětem, který považuje za „odškodnění ze strany státu, který selhal při výkonu povinností ochránit své občany“. Značný prostor je v diplomové práci věnován postavení poškozených a svědků, kteří jsou blízkými osobami obviněného, včetně práva odeprít výpověď a otázky souhlasu poškozeného s trestním stíháním. I zde autorka prokazuje bystrou pozornost a porozumění složité právní materii..

Za jeden z hlavních praktických přínosů práce považují pečlivý rozbor, který autorka věnovala relativní novince- předběžným opatřením podle trestního řádu. Jejich cíl autorka spatřuje v oblasti prevence další eskalace domácího násilí. Tato opatření umožňují prozatímně upravit poměr mezi obviněným a obětí a tím zabránit obviněnému v pokračování v trestné činnosti. Autorka má za to, že předběžná opatření mají také sloužit k nahrazení závažnějších zásahů do práv obviněného (má na mysli zejména předstížnou vazbu). Poukazuje na nutné omezení využití těchto opatření na dobu od zahájení trestního stíhání do pravomocného skončení trestní věci. Zmiňuje sankce za neplnění povinností z předběžného opatření vyplývajících, včetně pořádkové pokuty. Podnětná je úvaha autorky o tom, zda mají trestněprocesní předběžná opatření přednost před podobnými opatřeními v civilním řízení. Upozorňuje na to, že na rozdíl od civilního předběžného opatření není stanoveno, jak dlouho může trestní předběžné opatření trvat.

Autorka je s to formulovat vlastní odborná stanoviska, která opírá o poznatky z použité literatury a z aplikační praxe. Dle přesvědčení autorky problematika domácího násilí zasluhuje komplexní řešení a interdisciplinární přístup. Má za to, že prostředky trestního práva by měly být využívány jen v krajních případech (všimá si i skutečnosti, že preventivně může působit i sama trestní hrozba). Závěry autorky jsou aktuální – diplomantka se vyvarovala omylů jiných posluchačů, kteří často opakují stanoviska obsažená v literatuře 90. let, která již neplatí (např. u nás již domácí násilí dávno není tabuizovaným tématem). Autorka se rovněž vyvarovala účelové kritičnosti, kterou bývají monografická zpracování tohoto tématu zatížena – dospívá k závěru, že přes dílčí nedostatky je naše právní úprava dostatečná.

- *Po stránce formální vykazuje práce veškeré náležitosti. Autorka pracuje korektně s poznámkovým aparátem; seznam použitých pramenů je logicky a přehledně členěn. Základními prameny autorky byly české komentářové příručky a monografická zpracování tématu v odborných periodikách. Autorka však čerpala i z další široké škály různorodých pramenů, včetně zdrojů ze sítě Internet, které odpovídajícím způsobem cituje. Významným pramenem autorky byla rovněž judikatura Ústavního a Nejvyššího soudu. Je třeba ocenit schopnost kandidátky využít i empirická data, jimiž ilustruje jednotlivé poznatky jak v obecné části práce, tak i v kapitolách věnovaných jednotlivým trestným činům. Tam, kde autorka čerpá z osvětových brožur nevládních organizací, je schopna si udržet kritický odstup od tohoto druhu pramenů s vědomím, že nejde o objektivní vědecká díla. Statistická data a údaje z empirických výzkumů jsou uspořádány v přehledných tabulkách. Korektně jsou citovány i judikáty z veřejně dostupných databází.*

Práce je napsaná svěžím, přístupným stylem, který se však drží v mezích odborného jazyka.

3. Shrnutí:

Petra Svatoňová přistoupila ke zpracování svého diplomního úkolu velmi zodpovědně. S nemalými úskalími tématu domácího násilí se zralým a rozumným způsobem vyrovnala. Její práce klade důraz na pozitivně právní stránku věci a na převážně teleologický výklad zákonných ustanovení. Autorka sleduje dualismus mezi trestním právem materiálním (kde se soustředí na rozmanité skutkové podstaty trestných činů) a zvláštnostmi trestního řízení v dané oblasti. Ač jde o práci s důrazem na trestněprávní aspekt věci, musela si autorka osvojit rozhled v otázkách, jež spadají do širší oblasti sociálních věd.

Jde o velmi solidní práci pečlivé autorky, která na poměrně malém prostoru zdařile pojednává o složitém a málo přehledném tématu. Práce představuje stručný aktuální úvod do problematiky právní ochrany před domácím násilím.

*Pro **ústní obhajobu** navrhuji, aby se diplomantka vyjádřila k tomu, zda v českém trestním právu existuje dostatečně široký okruh skutkových podstat trestných činů, který postihuje všechny běžně se vyskytující druhy domácího násilí. Autorka může dále vysvětlit názorový spor ohledně trestného činu znásilnění v pojetí českého trestního zákoníku a Istanbulské úmluvy. Případně se může diplomantka vyjádřit k problému opakovaného výsledku poškozeného jako svědka v trestním řízení. Fakultativně by autorka mohla sdělit také svůj názor na současnou úpravu souhlasu poškozeného s trestním stíháním v kontextu případů domácího násilí. Konečně připadá v úvahu i širší diskuse o právech obětí trestných činů dle zákona č. 45/2013 Sb.: která z těchto práv mají dle názoru kandidátky největší význam v případech domácího násilí?*

4. Doporučení / nedoporučení práce k obhajobě. Doporučuji k obhajobě.

5. Navržený klasifikační stupeň: 1 (výborně)

V Praze dne 15. května 2018

JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

vedoucí diplomové práce